

Liberta vo cantando,
ch'e si cara
Come sa chi per lei vita
rifiuta.
Dante

1
Σε γνωρίζω από την
κόψη
του σπαθιού την
τρομερή,
σε γνωρίζω από την
όψη,
που με βία μετράει τη
γη.

2
Απ' τα κόκαλα
βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτα
ανδρειωμένη,
χαίρε, ω χαίρε,
Ελευθεριά!

3
Εκεί μέσα εκατοικούσες
πικραμένη, εντροπαλή,
κι ένα στόμα
ακαρτερούσες
«Έλα πάλι» να σου πη.

4
Άργειε να 'λθη εκείνη η
μέρα
κι ήταν όλα σιωπηλά,
γιατί τα 'σκιαζε η
φοβέρα
και τα πλάκωνε η
σκλαβιά.

5
Δυστυχής! Παρηγορία

μόνη σου έμεινε να λες
περασμένα μεγαλεία
και διηγώντας τα να
κλαις.

6

Και ακαρτέρει και
ακαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ένα εκτύπαε τ' άλλο
χέρι
από την απελπισιά,

7

κι έλεες "πότε, α! πότε
βγάνω
το κεφάλι από τς
ερμιές";
Και αποκρίνοντο από
πάνω
κλάψες, άλυσες, φωνές.

8

Τότε εσήκωνες το
βλέμμα
μες στα κλάματα θολό,
και εις το ρούχο σου
έσταζ' αίμα
πλήθος αίμα ελληνικό.

9

Με τα ρούχα
αιματωμένα
ξέρω ότι έβγαινες
κρυφά
να γυρεύης εις τα ξένα
άλλα χέρια δυνατά.

10

Μοναχή το δρόμο
επήρες,
εξανάλθες μοναχή
δεν είν' εύκολες οι
θύρες,
εάν η χρεία τές

κουρταλή.

11

Άλλος σου έκλαψε εις
τα στήθια
αλλ' ανάσασιν καμιά
άλλος σου έταξε
βοήθεια
και σε γέλασε φρικτά.

12

Άλλοι, οϊμέ! στη
συμφορά σου,
οπού εχαίροντο πολύ,
"σύρε να 'βρης τα
παιδιά σου,
σύρε", ελέγαν οι
σκληροί.

13

Φεύγει οπίσω το
ποδάρι
και ολογλήγορο πατεί
ή την πέτρα ή το
χορτάρι
που τη δόξα σου
ενθυμεί.

14

Ταπεινότατη σου
γέρνει
η τρισάθλια κεφαλή,
σαν πτωχού που
θυροδέρνει
κι είναι βάρος του η
ζωή.

15

Ναι αλλά τώρα
αντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου με
ορμή,
που ακατάπαυστα
γυρεύει
ή τη νίκη ή τη θανά!

16

Απ' τα κόκαλα
βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτα
ανδρειωμένη
χαίρε, ω χαίρε,
Ελευθεριά!

17

Μόλις είδε την ορμή
σου
ο ουρανός, που για τς
εχθρούς
εις τη γη τη μητρική
σου
έτρεφ' άνθια και
καρπούς,

18

εγαλήνευσε και εχύθη
καταχθόνια μία βοή
και του Ρήγα σου
απεκρίθη
πολεμόκραχτη η φωνή
(1)

19

όλοι οι τόποι σου σ'
εκράξαν
χαιρετώντας σε θερμά,
και τα στόματα
εφωνάξαν,
όσα αισθάνετο η
καρδιά.

20

Εφωνάξαν ως τ'
αστέρια
του Ιονίου και τα νησιά,
και εσηκώσανε τα
χέρια,
για να δείξουνε χαρά,

21

μ' όλον που 'ναι
αλυσωμένο
το καθένα τεχνικά
και εις το μέτωπο
γραμμένο
έχει: ψεύτρα Ελευθεριά.

22

Γκαρδικά χαροποιήθη
και του Βάσιγκτον η γη
και τα σίδερα ενθυμήθη
που την έδεναν κι αυτή.

23

Απ' τον πύργο του
φωνάζει,
σα να λήη "σε χαιρετώ",
και τη χήτη του τινάζει
το Λεοντάρι το Ισπανό.

24

Ελαφιάσθη της Αγγλίας
το θηρίο και σέρνει
ευθύς
κατά τ' άκρα της
Ρουσίας
τα μουγκρίσματα τς
οργής.

25

Εις το κίνημά του
δείχνει
πως τα μέλη είν'
δυνατά
και στου Αιγαίου το
κύμα ρίχνει
μια σπιθόβολη ματιά.

26

Σε ξανοίγει από τα νέφη
και το μάτι του Αετού,
που φτερά και νύχια
θρέφει
με τα σπλάχνα του

Ιταλού

27

και σ' εσέ
καταγειρμένος,
γιατί πάντα σε μισεί,
έκρωζ', έκρωζε ο
σκασμένος,
να σε βλάψη, αν
ημπορή.

28

Άλλο εσύ δεν
συλλογιέσαι
πάρεξ πού θα
πρωτοπάς
δεν μιείς και δεν
κουνιέσαι
στες βρισίεις οπού
αγρικάς

29

σαν το βράχον οπού
αφήνει
κάθε ακάθαυτο νερό
εις τα πόδια του να
χύνη
ευκολόσβηστον αφρό,

30

οπού αφήνει ανεμοζάλη
και χαλάζι και βροχή
να του δέρνουν τη
μεγάλη,
την αιώνιαν κορυφή.

31

Δυστυχιά του, ω
δυστυχιά του,
οποιανού θέλει βρεθή
στο μαχαίρι σου
αποκάτου
και σ' εκείνο αντισταθή.

32

Το θηρίο, π'
ανανογιέται
πως του λείπουν τα
μικρά,
περιορίζεται, πετιέται,
αίμα ανθρώπινο διψά

33
τρέχει, τρέχει όλα τα
δάση,
τα λαγκάδια, τα βουνά,
και όπου φθάση, όπου
περάση
φρίκη, θάνατος, ερμιά

34
ερμιά, θάνατος και
φρίκη,
όπου επέρασες κι εσύ
ξίφος έξω από την θήκη
πλέον ανδρείαν σου
προξενεί.

35
Ιδού εμπρός σου ο
τοίχος στέκει
της αθλίας Τριπολιτσάς
τώρα τρόμου
αστροπελέκι
να της ρίψης πιθυμάς.

36
Μεγαλόψυχο το μάτι
δείχνει πάντα οπώς
νικεί,
και ας είναι άρματα
γεμάτη
και πολέμιαν χλαλοή.

37
Σου προβαίνουνε και
τρίζουν,
για να ιδής πως είν'
πολλά
δεν ακούς που

φοβερίζουν
άνδρες μύριοι και
παιδιά; **(2)**

38
Λίγα μάτια, λίγα
στόματα
θα σας μείνουνε
ανοιχτά,
για να κλαύσετε τα
σώματα,
που θενά 'βρη η
συμφορά.

39
Κατεβαίνουνε, και
ανάφτει
του πολέμου αναλαμπή
το τουφέκι ανάβει,
αστράφτει,
λάμπει, κόφτει το
σπαθί.

40
Γιατί η μάχη εστάθη
ολίγη;
Λίγα τα αίματα γιατί;
Τον εχθρό θωρώ να
φύγη
και στο κάστρο ν'
ανεβή. **(3)**

41
Μέτρα... είν' άπειροι οι
φευγάτοι,
οπού φεύγοντας
δειλιούν
τα λαβώματα στην
πλάτη
δέχοντ', ώστε ν'
ανεβούν.

42
Εκεί μέσα ακαρτερείτε
την αφεύγατη φθορά

να, σας φθάνει
αποκριθήτε
στης νυκτός τη
σκοτεινιά. (4)

43

Αποκρίνονται, και η
μάχη
έτσι αρχίζει, οπού
μακριά
από ράχη εκεί σε ράχη
αντιβούιζε φοβερά.

44

Ακούω κούφια τα
τουφέκια,
ακούω σμίξιμο
σπαθιών,
ακούω ξύλα, ακούω
πελέκια,
ακούω τρίζιμο δοντιών.

45

Α! τι νύκτα ήταν εκείνη
που την τρέμει ο
λογισμός;
Άλλος ύπνος δεν εγίνη
πάρεξ θάνατου πικρός.

46

Της σκηνής η ώρα, ο
τόπος,
οι κραυγές, η ταραχή,
ο σκληρόψυχος ο
τρόπος
του πολέμου, και οι
καπνοί,

47

και οι βροντές, και το
σκοτάδι,
οπού αντίσκοφτε η
φωτιά,
επαράσταιναν τον άδη
που ακαρτέρειε τα

σκυλιά

48

τ' ακαρτέρειε. –
Εφαίνοντ' ίσκιои
αναρίθμητοι γυμνοί,
κόρες, γέροντες,
νεανίσκοι,
βρέφη ακόμη εις το
βυζί.

49

Όλη μαύρη
μυρμηγκιάζει,
μαύρη η εντάφια
συντροφιά,
σαν το ρούχο οπού
σκεπάζει
τα κρεβάτια τα στερνά.

50

Τόσοι, τόσοι
ανταμωμένοι
επετιούντο από τη γη,
όσοι είν' άδικα
σφαγμένοι
από τούρκικην οργή.

51

Τόσα πέφτουνε τα
θέρι-
σμένα αστάχια εις τους
αγρούς
σχεδόν όλα εκειά τα
μέρη
εσκεπάζοντο απ'
αυτούς.

52

Θαμποφέγγει κανέν' άστρο,
και αναδεύοντο μαζί,
αναβαίνοντας το κάστρο
με νεκρώσιμη σιωπή.

53

Έτσι χάμου εις την πεδιάδα,
μες στο δάσος το πυκνό,
όταν στέλνη μίαν αχνάδα
μισοφέγγαρο χλωμό,

54

εάν οι άνεμοι μες στ' άδεια
τα κλαδιά μουγκοφυσούν,
σειούνται, σειούνται τα μαυράδια,
οπού οι κλώνοι αντικτυπούν.

55

Με τα μάτια τους γυρεύουν
όπου είν' αίματα πηχτά,
και μες στ' αίματα χορεύουν
με βρυχίσματα βραχνά,

56

και χορεύοντας μανίζουν
εις τους Έλληνας κοντά,
και τα στήθια τούς εγγίζουν
με τα χέρια τα ψυχρά.

57

Εκειό το έγγισμα πηγαίνει
βαθιά μες στα σωθικά,
όθεν όλη η λύπη βγαίνει,
και άκρα αισθάνονται ασπλαχνιά.

58

Τότε αυξάίνει του πολέμου
ο χορός τρομακτικά,
σαν το σκόρπισμα του ανέμου
στου πελάου τη μοναξιά.

59

Κτυπούν όλοι απάνου κάτου
κάθε κτύπημα που εβγή
είναι κτύπημα θανάτου,
χωρίς να δευτερωθή.

60

Κάθε σώμα ιδρώνει, ρέει
λες και εκείθεν η ψυχή
απ' το μίσος που την καίει
πολεμάει να πεταχθή.

61

Της καρδιάς κτυπίες βροντάνε
μες στα στήθια τους αργά,
και τα χέρια οπού χουμάνε
περισσότερο είν' γοργά.

62

Ουρανός γι' αυτούς δεν είναι,
ουδέ πέλαο, ουδέ γη
γι' αυτούς όλους το παν είναι
μαζωμένο αντάμα εκεί.

63

Τόση η μάνητα και η ζάλη,
που στοχάζεσαι, μη πως
από μία μεριά και απ' άλλη
δεν μείνη ένας ζωντανός.

64

Κοίτα χέρια απελπισμένα
πώς θερίζουνε ζωές!
Χάμου πέφτουνε κομμένα
χέρια, πόδια, κεφαλές,

65

και παλάσκες και σπαθία
με ολοσκόρπιστα μυαλά,
και με ολόσχιστα κρανία
σωθικά λαχταριστά.

66

Προσοχή καμία δεν κάνει
κανείς, όχι, εις τη σφαγή

πάνε πάντα εμπρός. Ω! φθάνει,
φθάνει έως πότε οι σκοτωμοί;

67

Ποίος αφήνει εκεί τον τόπο,
πάρεξ όταν ξαπλωθή;
Δεν αισθάνονται τον κόπο
και λες κι είναι εις την αρχή.

68

Ολιγόστευαν οι σκύλοι,
και "αλλά" εφώναζαν, "αλλά"
και των χριστιανών τα χείλη
"φωτιά" εφώναζαν, "φωτιά".

69

Λεονταρόψυχα εκτυπιούνται,
πάντα εφώναζαν "φωτιά",
και οι μιαιοί κατασκορπιούνται,
πάντα σκούζοντας "αλλά".

70

Παντού φόβος και τρομάρα
και φωνές και στεναγμοί
παντού κλάψα, παντού αντάρα,
και παντού ξεψυχισμοί.

71

Ήταν τόσοι! πλέον το βόλι
εις τ' αυτιά δεν τους λαλεί.
Όλοι χάμου εκείτοντ' όλοι
εις την τέταρτην αυγή.

72

Σαν ποτάμι το αίμα εγίνη
και κυλάει στη λαγκαδιά,
και το αθώο χόρτο πίνει
αίμα αντίς για τη δροσιά.

73

Της αυγής δροσάτο αέρι,
δεν φυσάς τώρα εσύ πλιο
στων ψευδόπιστων το αστέρι **(5)**
φύσα, φύσα εις το Σταυρό.

74

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!

75

Της Κορίνθου ιδού και οι κάμποι
δεν λάμπ' ήλιος μοναχά
εις τους πλάτανους, δεν λάμπει
εις τ' αμπέλια, εις τα νερά

76

εις τον ήσυχον αιθέρα
τώρα αθώα δεν αντηχεί
τα λαλήματα η φλογέρα,
τα βελάσματα το αρνί

77

τρέχουν άρματα χιλιάδες
σαν το κύμα εις το γιαλό
αλλ' οι ανδρείοι παλικαράδες
δεν ψηφούν τον αριθμό.

78

Ω τρακόσιοι! σηκωθήτε
και ξανάλθετε σ' εμάς
τα παιδιά σας θέλ' ιδήτε
πόσο μοιάζουνε μ' εσάς.

79

Όλοι εκείνοι τα φοβούνται,
και με πάτημα τυφλό
εις την Κόρινθο αποκλειούνται

κι όλοι χάνονται απ' εδώ.

80

Στέλνει ο άγγελος του ολέθρου
Πείναν και θανατικό
που σε σχήμα ενός σκελέθρου
περπατούν αντάμα οι δυο.

81

Και πεσμένα εις τα χορτάρια
απεθαίνανε παντού
τα θλιμμένα απομεινάρια
της φυγής και του χαμού.

82

Και εσύ αθάνατη, εσύ θεία,
που ό,τι θέλεις ημπορείς,
εις τον κάμπο, Ελευθερία,
ματωμένη περπατείς.

83

Στη σκιά χεροπιασμένες, **(6)**
στη σκιά βλέπω κι εγώ
κρινοδάκτυλες παρθένες,
οπού κάνουνε χορό

84

στο χορό γλυκογυρίζουν
ωραία μάτια ερωτικά,
και εις την αύρα κυματίζουν
μαύρα, ολόχρυσα μαλλιά.

85

Η ψυχή μου αναγαλλιάζει
πως ο κόρφος καθεμιάς
γλυκοβύζαστο ετοιμάζει
γάλα ανδρείας και ελευθερίας.

86

Μες στα χόρτα, τα λουλούδια,

το ποτήρι δεν βαστώ
φιλελεύθερα τραγούδια
σαν τον Πίνδαρο εκφωνώ.

87

Απ' τα κόκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά,
και σαν πρώτα ανδρειωμένη,
χαίρε, ω χαίρε, Ελευθεριά!

88

Πήγες εις το Μεσολόγγι
την ημέρα του Χριστού,
μέρα που άνθισαν οι λόγγοι **(7)**
για το τέκνο του Θεού.

89

Σου 'λθε εμπρός λαμποκοπώντας
η Θρησκεία μ' ένα σταυρό
και το δάκτυλο κινώντας
οπού ανεί τον ουρανό,

90

"σ' αυτό", εφώναξε, "το χώμα
στάσου ολόρθη, Ελευθεριά"
και φιλώντας σου το στόμα
μπαίνει μες στην εκκλησιά. **(8)**

91

Εις την τράπεζα σιμώνει,
και το σύγνεφο το αχνό
γύρω γύρω της πυκνώνει
που σκορπάει το θυμιατό.

92

Αγρικαίει την ψαλμωδία
οπού edίδαξεν αυτή
βλέπει τη φωταγωγή
στους αγίους εμπρός χυτή.

93

Ποιοι είν' αυτοί που πλησιάζουν
με πολλή ποδοβολή,
κι άρματ', άρματα ταράζουν;
Επετάχτηκες Εσύ.

94

Α! το φως, που σε στολίζει
σαν ηλίου φεγγοβολή
και μακρόθεν σπινθηρίζει,
δεν είναι, όχι, από τη γη

95

λάμπριν έχει όλη φλογώδη
χείλος, μέτωπο, οφθαλμός
φως το χέρι, φως το πόδι,
κι όλα γύρω σου είναι φως.

96

Το σπαθί σου αντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατάς,
σαν τον πύργο μεγαλώνεις,
και εις το τέταρτο κτυπάς

97

με φωνή που καταπείθει
προχωρώντας ομιλείς
"Σήμερ', άπιστοι, εγεννήθη,
ναι, του κόσμου ο Λυτρωτής.

98

"Αυτός λέγει... Αφοκρασθήτε
Εγώ είμ' Άλφα, Ωμέγα εγώ **(9)**
πέστε, πού θ' αποκρυφθήτε
εσείς όλοι, αν οργισθώ;

99

"Φλόγα ακοίμητην σας βρέχω,
που μ' αυτήν αν συγκριθή
κείνη η κάτω οπού σας έχω

σαν δροσιά θέλει βρεθή.

100

"Κατατρώγει, ωσάν τη σχίζα,
τόπους άμετρα υψηλούς,
χώρες, όρη από τη ρίζα,
ζώα και δένδρα και θνητούς,

101

"και το παν το κατακαίει,
και δεν σώζεται πνοή,
πάρεξ του ανέμου που πνέει
μες στη στάχτη τη λεπτή".

102

Κάποιος ήθελε ερωτήσει:
του θυμού του είσαι αδελφή;
Ποίος είν' άξιος να νικήση
ή μ' εσέ να μετρηθή;

103

Η γη αισθάνεται την τόση
του χεριού σου ανδραγαθιά,
που όλην θέλει θανατώσει
τη μισόχριστη σπορά.

104

Την αισθάνονται, και αφρίζουν
τα νερά, και τ' αγρικώ
δυνατά να μουρμουρίζουν
σαν να ρυάζετο θηριό.

105

Κακορίζικοι, που πάτε
του Αχελώου μες στη ροή **(10)**
και πιδέξια πολεμάτε
από την καταδρομή

106

ν' αποφύγετε! το κύμα

έγινε όλο φουσκωτό
εκεί ευρήκατε το μνήμα
πριν να ευρήτε αφανισμό.

107

Βλασφημάει, σκούζει, μουγκρίζει
κάθε λάρυγγας εχθρού,
και το ρεύμα γαργαρίζει
τες βλασφήμιες του θυμού.

108

Σφαλερά τετραποδίζουν
πλήθος άλογα, και ορθά
τρομασμένα χλιμιτρίζουν
και πατούν εις τα κορμιά.

109

Ποίος στον σύντροφον απλώνει
χέρι, ωσάν να βοηθηθή
ποίος τη σάρκα του δαγκώνει,
όσο οπού να νεκρωθή

110

κεφαλές απελπισμένες
με τα μάτια πεταχτά,
κατά τ' άστρα σηκωμένες
για την ύστερη φορά.

111

Σβιέται –αυξάινοντας η πρώτη
του Αχελώου νεροσυρμή–
το χλιμίτρισμα και οι κρότοι
και του ανθρώπου οι γογγυσμοί.

112

Έτσι ν' άκουα να βουίξη
τον βαθύν Ωκεανό,
και στο κύμα του να πνίξη
κάθε σπέρμα Αγαρηνό

113

Και εκεί που 'ναι η Αγία Σοφία,
μες στους λόφους τους επτά,
όλα τ' άψυχα κορμιά,
βραχουσύντριφτα, γυμνά,

114

σωριασμένα να τα σπρώξη
η κατάρα του Θεού,
κι απ' εκεί να τα μαζώξη
ο αδελφός του Φεγγαριού **(11)**

115

Κάθε πέτρα μνήμα ας γένη,
και η Θρησκεία κι η Ελευθεριά
μ' αργοπάτημα ας πηγαίνει
μεταξύ τους, και ας μετρά.

116

Ένα λείψανο ανεβαίνει
τεντωτό, πιστομητό,
κι άλλο ξάφνου κατεβαίνει
και δεν φαίνεται και πλιο.

117

Και χειρότερα αγριεύει
και φουσκώνει ο ποταμός
πάντα πάντα περισσεύει
πολυφλοίσβισμα και αφρός.

118

Α! γιατί δεν έχω τώρα
τη φωνή του Μωυσή;
Μεγαλόφωνα, την ώρα
οπού εσβηούντο οι μισητοί,

119

τον Θεόν ευχαριστούσε
στου πελάου τη λύσσα εμπρός,
και τα λόγια ηχολογούσε

αναρίθμητος λαός

120

ακλουθάει την αρμονία
η αδελφή του Ααρών,
η προφήτισσα Μαρία,
μ' ένα τύμπανο τερπνόν, **(12)**

121

και πηδούν όλες οι κόρες
με τς αγκάλες ανοικτές,
τραγουδώντας, ανθοφόρες,
με τα τύμπανα κι εκείές.

122

Σε γνωρίζω από την κόψη
του σπαθιού την τρομερή,
σε γνωρίζω από την όψη,
που με βία μετράει τη γη.

123

Εις αυτήν, είν' ξακουσμένο,
δεν νικιέσαι εσύ ποτέ
όμως, όχι, δεν είν' ξένο
και το πέλαγο για σε.

124

Το στοιχείον αυτό ξαπλώνει
κύματ' άπειρα εις τη γη,
με τα οποία την περιζώνει
κι είναι εικόνα σου λαμπρή.

125

Με βρυχίσματα σαλεύει,
που τρομάζει η ακοή
κάθε ξύλο κινδυνεύει
και λιμιώνα αναζητεί

126

φαίνετ' έπειτα η γαλήνη

και το λάμψιμο του ηλιού,
και τα χρώματα αναδίνει
του γλαυκότετου ουρανού.

127

Δεν νικιέσαι, είν' ξακουσμένο,
στην ξηράν εσύ ποτέ
όμως, όχι, δεν είν' ξένο
και το πέλαγο για σε.

128

Περνούν άπειρα τα ξάρτια,
και σαν λόγγος στριμωχτά
τα τρεχούμενα κατάρτια,
τα ολοφούσκωτα πανιά.

129

Συ τες δύναμές σου σπρώχνεις,
και αγκαλά δεν είν' πολλές,
πολεμώντας άλλα διώχνεις,
άλλα παίρνεις, άλλα καις

130

με επιθύμια να τηράζης
δύο μεγάλα σε θωρώ, **(13)**
και θανάσιμον τινάζεις
εναντίον τους κεραυνό.

131

Πιάνει, αυξαίνει, κοκκινίζει
και σηκώνει μια βροντή,
και το πέλαο χρωματίζει
με αιματόχροη βαφή.

132

Πνίγοντ' όλοι οι πολεμάρχοι
και δεν μνέσκει ένα κορμί
χάρου, σκιά του Πατριάρχη,
που σ' επέταξεν εκεί.

133

Εκρυφόσμιγαν οι φίλοι
με τς εχθρούς τους τη Λαμπρή,
και τους έτρεμαν τα χείλη
δίνοντάς τα εις το φιλί.

134

Κείες τες δάφνες που εσκορπίστε **(14)**
τώρα πλέον δεν τες πατεί,
και το χέρι οπού εφιλήστε
πλέον, α! πλέον δεν ευλογεί.

135

Όλοι κλάυστε αποθαμένος
ο αρχηγός της Εκκλησιάς
κλάυστε, κλάυστε κρεμασμένος
ωσάν να 'τανε φονιάς.

136

Έχει ολάνοιχτο το στόμα
π' ώρες πρώτα είχε γευθή
τ' Άγιον Αίμα, τ' Άγιον Σώμα
λες πως θενά ξαναβγή

137

η κατάρα που είχε αφήσει
λίγο πριν να αδικηθή
εις οποίον δεν πολεμήση
και ημπορεί να πολεμή.

138

Την ακούω, βροντάει, δεν παύει
εις το πέλαγο, εις τη γη,
και μουγκρίζοντας ανάβει
την αιώνιαν αστραπή.

139

Η καρδιά συχνοσπαράζει...
Πλην τί βλέπω; Σοβαρά
να σωπάσω με προστάζει

με το δάκτυλο η θεά.

140

Κοιτάει γύρω εις την Ευρώπη
τρεις φορές μ' ανησυχιά
προσηλώνεται κατόπι
στην Ελλάδα, και αρχινά:

141

"Παλικάρια μου! οι πολέμοι
για σας όλοι είναι χαρά,
και το γόνα σας δεν τρέμει
στους κινδύνους εμπροστά.

142

"Απ' εσάς απομακραίνει
κάθε δύναμη εχθρική
αλλά ανίκητη μια μένει
που τες δάφνες σάς μαδεί

143

"μία, που όταν ωσάν λύκοι
ξαναρχόστενε ζεστοί,
κουρασμένοι από τη νίκη,
αχ! τον νουν σάς τυραννεί.

144

"Η Διχόνια, που βαστάει
ένα σκήπτρο η δολερή
καθενός χαμογελάει,
πάρ' το, λέγοντας, κι εσύ.

145

"Κειο το σκήπτρο που σας δείχνει,
έχει αλήθεια ωραία θωριά
μην το πιάστε, γιατί ρίχνει
εισέ δάκρυα θλιβερά.

146

"Από στόμα οπού φθονάει,

παλικάρια, ας μην 'πωθή,
πως το χέρι σας κτυπάει
του αδελφού την κεφαλή.

147

"Μην ειπούν στο στοχασμό τους
τα ξένα έθνη αληθινά:
"Εάν μισούνται ανάμεσό τους,
δεν τους πρέπει ελευθεριά".

148

"Τέτοια αφήστενε φροντίδα
όλο το αίμα οπού χυθή
για θρησκεία και για πατρίδα,
όμοιαν έχει την τιμή.

149

"Στο αίμα αυτό, που δεν πονείτε,
για πατρίδα, για θρησκεία,
σας ορκίζω, αγκαλιασθήτε
σαν αδέλφια γκαρδιακά.

150

"Πόσον λείπει, στοχασθήτε,
πόσο ακόμη να παρθή
πάντα η νίκη, αν ενωθήτε,
πάντα εσάς θ' ακολουθή.

151

"Ω ακουσμένοι εις την ανδρεία!...
Καταστήστε ένα σταυρό
και φωνάξετε με μία:
Βασιλείς, κοιτάξτ' εδώ.

152

"Το σημείον που προσκυνάτε
είναι τούτο, και γι' αυτό
ματωμένους μας κοιτάτε
στον αγώνα το σκληρό.

153

"Ακατάπαυστα το βρίζουν
τα σκυλιά και το πατούν
και τα τέκνα του αφανίζουν
και την πίστη αναγελούν.

154

"Εξ αιτίας του εσπάρθη, εχάθη
αίμα αθώο χριστιανικό,
που φωνάζει από τα βάθη
της νυκτός: "Να 'κδικηθώ".

155

"Δεν ακούτε εσείς εικόνες
του Θεού, τέτοια φωνή;
Τώρα επέρασαν αιώνες
και δεν έπαυσε στιγμή.

156

"Δεν ακούτε; εις κάθε μέρος
σαν του Αβέλ καταβοά
δεν είν' φύσημα του αέρος
που σφυρίζει εις τα μαλλιά.

157

"Τί θα κάμετε; θ' αφήστε
να αποκτήσωμεν εμείς
Λευθερίαν ή θα την λύστε
εξ αιτίας Πολιτικής;

158

"Τούτο ανίσως μελετάτε,
ιδού εμπρός σας τον Σταυρό
Βασιλείς! ελάτε, ελάτε,
και κτυπήσετε κι εδώ".

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

- 1) Δεύτε παίδες των Ελλήνων...
- 2) Αρματώθηκαν τότε όλοι από δεκατέσσερους χρόνους και απάνου.
- 3) Η περιτειχισμένη Τριπολιτσά δεν έχει κάστρον, και εις τον τόπον του κάστρου εννοεί ο ποιητής την μεγάλην Τάπιαν της πόλης.
- 4) Αγκαλά και ήτον ημέρα όταν επάρθηκεν η Τριπολιτσά, ο ποιητής ακολούθησε την κοινήν φήμην οπού τότε εσκορπίστηκεν, ότι το πάρσιμό της εσουνέβηκε τρεις ώρες έπειτα από τα μεσάνυκτα.
- 5) Είναι γνωστόν ότι το φεγγάρι ευρίσκεται τυπωμένον εις τες τούρκικες σημαίες.
- 6) Ο λορδ Μπάιρον εις την τρίτην ωδήν του Don Juan παρασταίνει ένα ποιητήν Έλληνα, οπού απελπισμένος και παραπονεμένος δια την σκλαβιάν της πατρίδος του, έχει εμπρός του ένα κρασοπότηρον, και κοντά εις άλλα λέγει και τα ακόλουθα λόγια: «...οι γυναίκες μας χορεύουν αποκάτου από τον ίσκιον βλέπω τα θέλγητρα των ματιών τους αλλά όταν συλλογίζωμαι ότι θα γεννήσουν σκλάβους, γεμίζουν τα μάτια μου δάκρυα». Επέρασε ένας χρόνος αφού εγράφηκε τούτος ο ύμνος ολοένα ο ποιητής ετοιμάζει ένα ποίημα για τον θάνατον του Λορδ Μπάιρον.
- 7) Αγαλλιάσθω έρημος και ανθείτω ως κρίνον. Ησαΐας Κεφ. λε΄.
- 8) Είναι αληθινόν ότι οι Τούρκοι όρμησαν εναντίον του Μεσολογγιού τα ξημερώματα αυτής της αγίας ημέρας δεν είναι όμως αληθινόν, καθώς τότε εκοινολογήθηκεν, ότι ήταν ανοικτές και οι εκκλησίες μάλιστα εκλείσθησαν επιταυτού διά να έχουν οι Έλληνες όλην την προσοχήν τους εις τον πόλεμον.
- 9) Και ειπέ μοι γέγονε εγώ ειμί το Α και το Ω, η αρχή και το τέλος. Αποκάλ. Ιωάννου Κεφ. κα΄.
- 10) Τα περιστατικά του περάσματος του ποταμού, της μάχης των Χριστουγέννων και της πολιορκίας του Μεσολογγιού ευρίσκονται καταστρωμένα εις την ιστορίαν του Σπυρίδωνος Τρικούπη, εγκαρδίου φίλου του ποιητή. Αυτή η ιστορία γλήγορα θέλει πλουτίσει και την γλώσσαν μας και την φιλολογίαν μας.
- 11) Είναι ένας από τους τίτλους του Σουλτάνου.
- 12) Έξοδος Κεφ. ιε΄.
- 13) Το καύσιμο της караβέλας του Καπετάν πασά και ενός άλλου караβίου κοντά εις την Τένεδον, τες 29 Οκτωβρίου.
- 14) Οι Χριστιανοί της Ανατολικής Εκκλησίας συνηθίζουν να σπέρνουν δάφνες εις τες εκκλησίες την ημέραν του Πάσχα.

Όταν επρωτοδιαβάσθηκε το ποίημα, κάποιοι είπαν: Κρίμα! υψηλά νοήματα και στίχοι σφαλμένοι! Για να δεχθώ την πρώτην, ακαρτερώ να δικαιολογήσουν την δεύτερη παρατήρηση. Μα τον Δία που εσάστισα! Αύριο θέλει έρθη και κανένας να μου δείξη τ' αλφαβητάρι με το κονδύλι στο χέρι αλλά εγώ του το παίρνω και απιθώνω την άκρην του εις τα μεγάλα ονόματα του Δάντη και του Πετράρχη, του

Αριόστου και του Τάσσου, και εις τα ονόματα όσων στιχουργώντας τους ακολούθησαν, και του λέγω: Λάβε την καλοσύνην, Διδάσκαλε, να γύρης τ' αυτιά σου εδώ πάνου, και μέτρα. Κάθε συλλαβή είναι ένα πόδι, και για μας και για αυτούς, όποιος και αν είναι ο στίχος όμως εσύ δεν ηξεύρεις να τα μετράς. Το φωνήεν, με το οποίον τελειώνει η λέξη, χάνεται εις το φωνήεν, με το οποίον η ακόλουθη αρχινά όμως το προφέρω, επειδή έτσι με συμβουλεύει η τέχνη της αληθινής αρμονίας. Το ια (βία), το εει (ρέει), το αι (Μαίι) και τα εξής, όταν δεν είναι εις το τέλος του στίχου, δεν κάνουν παρά μία συλλαβή. Το τιμή είναι ομοιοτέλευτο με το πολλοί, το κακός με το τυφλός, το εχθές με το πολλές. Τούτοι οι κανόνες έχουν κάποιες εξαιρέσεις, τες οποίες όποιος έχει καλά θρεμμένη με τους Κλασσικούς την ψυχήν του βάνει εις έργον, χωρίς τόσο να συλλογίζεται, εις την ίδιαν στιγμήν εις την οποίαν μορφώνει την ύλη. Πίστευσέ μου, Διδάσκαλε, η αρμονία του στίχου δεν είναι πράγμα όλο μηχανικό, αλλά είναι ξεχείλισμα της ψυχής μ' όλον τούτο, αν φθάσης να μου αποδείξης ότι σφάλω τους στίχους, θέλει γράψω των Ιταλών και των Ισπανών, να τους δώσω την είδησιν, ότι τους έσφαλαν έως τώρα και αυτοί, και μη φοβάσαι να σου πάρω για την εφεύρεσιν το βραβείον, γιατί θέλει σε μελετήσω. Αλλά ποίος σου είπε να τσακίσης την λέξη θερι- σμένα; (στρ. 51) – Ποίος μου τόπε; το απόκρυφο της τέχνης μου και το παράδειγμα των μεγάλων. Άμετρα είναι τα παραδείγματα τέτοιας λογής, και θέλει σου τα αναφέρω όλα ένα ένα, όταν ανανοηθώ πως έχω καιρόν να χάσω. Ο Πίνδαρος έχει τσακισμένες καμία χιλιάδα λέξεις οι τραγικοί στους χορούς ετσάκισαν αρκετές και αυτοί, και ο Οράτσιος τους εμιμήθηκε. Το παράδειγμα του Αριόστου

Ne men ti raccomando la mia Fiordi...

Ma dir non pote ligi; e qui finio [Canto XLII, 14]

αναλεί την εικόνα και περιέχει πάθος λύπης. Το παράδειγμα του Πινδάρου

Ιδοίσα δ' οξει Ερινύς

πέφνεν εοί συν αλλαλο-

φονία γένος αρήιον [Ολύμπ. Είδ. β', στίχ. 73]

αναλεί την εικόνα και περιέχει πάθος τρομάρας. Το παράδειγμα του Δάντη

Cosi quelle carole diferente-

mente danzando, della sua ricchezza

Mi si facean stimar veloci e lente [Parad. Canto 24]

είναι τέτοιο, οπού αν το διαβάσης με εκείνες τες άλλες θείες ζωγραφίες, και καταλάβης ότι τέτοιες δεν τες κάνει κανένας, ίσως ημπορεί, Διδάσκαλε, να φιλιωθούμε και η φιλία θέλει βαστάξη, όσο να σου κάμω μία παρατήρηση εις τον

Πίνδαρο. Η λέξη όλον (Ολύμπ. Είδ. β', στίχ. 55) βρίσκεται τσακισμένη για όποιο δίκαιο, ή μουσικής, ή άλλο επαρακινήθηκεν ο Πίνδαρος να την τσακίση, το πρώτο δίκαιο το είχε η φύση της λέξης, η οποία, αν τσακισθή, εναντιώνεται με την ιδέαν που παρασταίνει. Σε βλέπω και φρίττεις και ετοιμάζεσαι να μαδήσης τα μαλλιά σου ωσάν το Θ του Λουκιανού (Δίκη φωνηέντων) αλλά ησύχασε, γιατί ο Πίνδαρος μ' όλον τούτο μένει πάντα ο ίδιος για καθέναν ο ίδιος για με οπού βρίσκω την τέχνην όπου είναι, ο ίδιος για σε οπού ξανοίγεις τες οξειές όπου δεν λείπουν... βλέπω ένα χαμόγελο εις τα χείλα των ξένων αλλά δεν το κάνουν τόσο πικρό, γιατί βέβαια θυμούνται και τα δικά τους.

(από τα *Ποιήματα*, Ίκαρος 1948)